

تبیین رفتار زن مسلمان از منظر آیات قرآن

ساجده سلمانیان^۱

چکیده:

در اسلام برای زن مقام والایی در نظر گرفته شده است، چنانچه در قرآن مجید وقتی سخن از آرامش و سکون برای انسان است، از زن به عنوان آرامش دهنده یاد می شود. اسلام مقام زن را در دو حیطه همسری و مادری بسیار مورد توجه قرار داده و از این دو جهت برای زنان جایگاه و منزلت ویژه ای ترسیم کرده است. به همان نسبت که زن جایگاه ویژه ای دارد، رفتارهای او نیز در خانواده و اجتماع مهم بوده و تاثیر گذار است. مقاله حاضر با عنوان تبیین رفتار زن مسلمان از منظر آیات قرآن با هدف تبیین مهم ترین ملاک های رفتار فردی و اجتماعی زن مسلمان از منظر قرآن با کمک داده های کتابخانه ای و با گردآوری و تحلیل تفسیرهای متعدد و روایات تدوین شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد، از منظر قرآن کریم آشکار نکردن زینت، غضّ بصر، تبرّج، حجاب، ارتباط گفتاری بخشی از رفتارهای زن مسلمان در اجتماع محسوب می شود. از طرفی استیذان زن از شوهر در خروج، نشوز زن، رفتار مسالمت آمیز، آرایش زن برای همسر، پرهیزگاری، محبت به همسر از مهم ترین ملاک های رفتار فردی زن مسلمان می باشد.

واژگان کلیدی: رفتار، قرآن، زنان مسلمان، همسر، رفتار اجتماعی، رفتار فردی

۱_ طلبه سطح دو مدرسه علمیه ریحانه الرسول (س) نکا

مقدمه

زنان در اسلام از جنبه های مختلف سیاسی، حقوقی، اجتماعی و درون دینی مورد توجه قرار گرفته اند. اسلام برای زن مقام والایی در نظر گرفته است، در قرآن وقتی سخن از آرامش و سکون برای انسان است از زن به عنوان آرامش دهنده یاد می شود. در سوره روم خداوند متعال می فرماید همسرانی از جنس خودتان برای شما آفریده اند تا در کنار آنان آرامش یابید. شکی نیست که این مقام خاص ویژه تنها در اسلام برای زن در نظر گرفته شده و زمانی اهمیت آن مشخص می شود که می بینیم در آیات دیگر دعای پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) مایه آرامش مومنان دانسته شده و از این نظر زنان که وجودشان مایه آرامش است در کنار دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار گرفته اند. اسلام مقام زن را در دو حیطة همسری و مادری بسیار مورد توجه قرار داده و از این دو جهت برای زنان جایگاه و منزلت ویژه ای ترسیم کرده است. بدین صورت که در نگاه اسلام خانواده دارای منزلت و قداست خاصی است و از آنجا که زن مدیر خانواده به شمار می رود، بیشترین نقش را در این زمینه به خود اختصاص داده و با توجه به مقام آرامش دهی زن باید توجه داشت که زنان بالاترین نقش را در حفظ کیان خانواده بر عهده دارند. در حقیقت آرامش و امنیت روانی که زن میتواند در خانه به همسر خود بدهد بی بدیل بوده و قرآن هم بر این نکته تاکید می کند. علاوه بر موارد ذکر شده در زمینه جایگاه والایی زنان از نگاه اسلام، نام یکی از سوره های قرآن مجید به نام نساء اختصاص یافته است و در آیات این سوره بحث های زیادی درباره زنان وجود دارد و سوره نور و سایر سور قرآنی مباحث مختلف زنان مورد توجه و عنایت قرار گرفته است.

در گذشته پژوهش های فراوانی برای معرفی شیوه های رفتار فردی و اجتماعی زنان صورت گرفته اما هیچ کدام از آنها به صورت مستقل با هدف معرفی ملاک رفتاری زنان مسلمان با محوریت قرآن کار نکرده است. رهبر معظم انقلاب با تاکید بر این موضوع که اسلام طرفدار تکامل بشر است. برای اسلام زن و مرد هیچ فرقی ندارند. از لحاظ جنبه بشری و جنبه الهی هیچ تفاوتی با یکدیگر ندارند، دانشگاهیان و حوزویان را برای تحقیق در مورد زنان فراخوانده است. در رابطه با زنان کتاب ها و مقالات متعددی نگاشته شده است از جمله مقاله هنجارهای اخلاقی حاکم و ارتباط با نا هم جنس در قرآن به نوشته آرشام عبداللہی به بررسی ارتباط مرد و زن در قرآن اشاره دارد. ضمن ارج نهادن به تلاش محققان مذکور، هیچ یک از کتاب ها و مقاله با محوریت تعیین نمودن ملاک های رفتار فردی و اجتماعی زنان مسلمان نبوده است. پژوهش حاضر اهمیت ملاک های رفتارهای اجتماعی و فردی زنان را در نظر گرفته است. زن مسلمانی که رفتارش باید طبق ملاک های قرآنی باشد.

مقاله حاضر از یک مقدمه و دو مبحث تشکیل شده است: الف) ملاک‌های رفتار اجتماعی زنان مسلمان ب) ملاک‌های رفتار فردی زنان مسلمان.

(۱) تعریف مفاهیم:

مفهوم محوری بررسی شده در این نوشتار اصطلاح رفتار است .

رفتار: رفتار که یک پدیده نهادی می باشد، فعالیت است که انسان برای روبرو شدن با محیط و هماهنگی با آن به این فعالیت دست می زند. هر رفتاری یک هدف را مورد نظر دارد یعنی اینکه قصد دارد به یک هدف برسد. در حقیقت بدون هدف و قصد نمی توان به رفتار موجود زنده پی برد و آن را تجزیه و تحلیل نمود. هدف همیشه نقش عمده‌ای در مشخص کردن رفتار و هدایت و تجزیه و تحلیل آن بازی می کند. یکی از خصیصه های رفتاری انسان و حیوان این است که این رفتار در اثر انگیزه‌هایی رخ می‌دهد و برای ارضا آن انگیزه به سوی هدفی پیش می‌رود. انسان یا حیوان می نوشد زیرا به آب نیاز دارد و باید تشنگی خود را فرو نشاند. (رضوان، ۱۳۷۵: ۱۹)

(۲) ملاک‌های رفتار اجتماعی زنان مسلمان

احکام دین مبین اسلام، بر اساس مصالح و مفاسد پایه‌ریزی شده است و از آنجایی که خالق علیم و حکیم بر تمامی ابعاد وجودی آدمی آگاه است، قوانین و ضوابط مربوط به زندگانی انسان را طوری مبنا نهاده است که تمام جوانب دنیوی، اخروی، جسمی، روحی و غیره را دربرمی گیرد لذا عدم توجه و رعایت آن‌ها موجب ایجاد خلل در ابعاد وجودی انسانی خواهد شد. بر همین اساس خداوند در قرآن کریم معیارهایی را برای زنان در اجتماع به‌عنوان رفتار اجتماعی ارائه کرده است که با تمسک به آن به سعادت اخروی و دنیوی دست پیدا کنند؛ ازجمله‌ی آن‌ها می‌توان به آشکار نمودن زینت، غضّ بصر، عدم تبرج، حجاب، ارتباط گفتاری، رعایت وقار در رفت و آمد اشاره کرد.

اولین مصداق رفتار زنان در اجتماع آشکار نکردن زینت است. از عنوان‌های مهمی که حکم استحباب زینت را به حرمت تغییر می‌دهد، آشکار کردن زینت زن است که قرآن کریم از این عمل نهی فرموده است: «وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا» (نور: ۳۱). فقهای مسلمین اتفاق نظر دارند که زن باید بدن خود را به‌جز دست و صورت بپوشاند، همچنین در حرمت نگاه کردن مرد به غیر دست و صورت زن، وحدت نظر دارند؛ زیرا حرمت نشان دادن زینت بر زن به‌طور یقینی برای بازداشتن مردان از نگاه به آن‌هاست و زینت موضوعیتی نداشته تا سبب حرمت شود، بلکه مقدمه‌ای است برای بازداشتن نگاه مردان به زنان. برای این منظور باید زینت شناخته شود تا حکم به حرمت نشان دادن زینت زن به مرد شود. «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

وَلَا يُدِينُ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...» به زنان با ایمان بگو چشمهای خود را از نگاه (هوس آلود) فروگیرند و دامن خویش را حفظ کنند و زینت خود را جز آن مقدار که نمایان است، آشکار ننمایند و [اطراف] روسری‌های خود را بر سینه خود افکنند [تا گردن و سینه با آن پوشانده شود] و زینت خود را آشکار نسازند، مگر برای شوهرانشان... (نور: ۳۱) تفسیرهای متعددی برای واژه «زینت» در این آیه کریمه بیان شده که همه آن‌ها بر وجوب پوشش زن دلالت دارد:

الف: مرحوم طبرسی قائل است که «زینت» به معنای محل زینت از بدن زن است. (طبرسی، ۱۴۱۵: ج ۴، ۱۳۸، ب) مقصود از «زینت» معنایی است که شامل اعضای بدن زن و زیورآلاتی که بر بدن اوست، می‌شود. در روایتی از زراره از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است: «الزينة الظاهرة الكحل والخاتم؛ زینت نمایان، سرمه و انگشتر است» (حرعاملی، ۱۴۰۹: ج ۱۴، ۱۴۶). و در صحیحہ فضیل روایت شده است: «سألت أبا عبد الله (عليه السلام) الذراعين من المرأة، هما من الزينة التي قال الله تعالى وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ. قال: نعم...؛ از امام صادق (علیه السلام) پرسیدم: آیا دو ساعد زن جزء زینتی است که خداوند فرمود: زینت خود را آشکار نسازید مگر برای شوهرانتان؟ فرمود: بله» (حرعاملی، ۱۴۰۹: ج ۱۴، ۱۴۵). سید محمدباقر رضوی لکنهوی گوید: استعمال واژه «زینت» در زینت‌های طبیعی شایع و فراوان است؛ همان‌طور که در شعر «و كفّ خضيب زينت بينان؛ كف دست خضاب شد که به انگشتان مزین شده است» (رضوی لکنهوی، ۱۳۴۷) بلکه در قرآن نیز در همین معنا استعمال شده: «المال و البنون زينة الحياة الدنيا؛ مال و فرزندان زینت زندگی دنیا هستند» (کهف: ۴۶). زن زینت خود را نباید ظاهر کند مگر در دو مورد: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...» (نور: ۳۱). دو استثنا در اینجا وجود دارد: یک استثنا در مورد خود زینت است، یعنی بعضی از زینت‌ها و به تعبیر قرآن زینت ظاهر و استثنای دوم در مورد افراد است: و مگر برای بعضی از طبقات که در برابر آن طبقات که غیر شوهر او هستند (در مورد شوهر که محرز است) زن می‌تواند حتی زینت غیر ظاهر را آشکار کند و آن‌ها پدران، پسران، برادرزادگان، خواهرزادگان، فرزندان شوهر (و چندطبقه دیگر هستند).

از دیگر مصادیق رفتاری زن مسلمان در اجتماع غضّ بصر است. کلمه غضّ به معنای روی هم نهادن پلک‌های چشم است و کلمه‌ی ابصار جمع بصر که همان عضو بیننده باشد و از اینجا معلوم می‌شود کلمه من در جمله «من ابصارهم» برای ابتدای غایت است و یا برای بیان جنس و یا تبعیض باشد که هر یک مفسری (کشاف، ۱۳۹۱: ج ۳، ص ۲۲۹ و روح المعانی، ۱۴۱۵: ج ۱۸، ص ۱۳۸) گفته و معنایش این است که مومنین چشم‌پوشی را از خود چشم شروع کنند. پس برای زنان هم جایز نیست نظر کردن به چیزی که برای مردان جایز نیست. (طباطبایی، ۱۳۸۹: ج ۲۰، صص ۱۵۴ و ۱۵۵) عنوان غضّ بصر در قرآن کریم، در ارتباط با نگاه مردان

و زنان مومن به یک دیگر بکار رفته است، خدای تعالی می‌فرماید: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ... وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ» (نور: ۳۰ و ۳۲) به مردان مومن بگو چشم‌های خود را از نگاه ناروا فروگیرند ... و به زنان باایمان بگو چشم‌های خویش را از نگاه ناروا بپوشانند»، خدای تعالی در هر دو آیه مردان و زنان مؤمن را از نگاه‌های ناروا و هوس آلود به یک دیگر منع می‌کند. حضرت زهرا (سلام الله علیها) فرمودند: «بهترین چیز برای زنان این است که بدون ضرورت مردان نامحرم را نبینند و مردان نامحرم نیز به آنان ننگرند». (بحار الانوار، ۱۴۰۳: ج ۴۳، ص ۵۴)

تبرج از سومین مصادیق رفتاری زن مسلمان در اجتماع بوده است. یکی از ویژگی‌های مهم زنان، خودآرایی و خودنمایی است. در دین مبین اسلام، از این ویژگی با واژه‌ی تبرج یاد می‌شود. واژه تبرج مصدر باب تَفَعَّل از ریشه‌ی «ب ر ج» می‌باشد. ابن فارس برای ماده ب ر ج دو اصل معنایی قائل است. یکی بروز، ظهور و آشکاری و دیگری پنهاندگی است. (ابن فارس، ۱۴۰۴: ج ۱، ص ۱۳۸). فیومی برج را ماوی و محل نشستن کبوتر معنا کرده و مراد از آن را، ساختمان بلندی می‌داند که کبوتر در آنجا نشسته و پناه می‌گیرد. (فیومی، بی‌تا: ج ۲، ص ۴۲) این معنا درواقع جمع بین دو اصل معنایی است که ابن فارس به آن تصریح کرده است. مصطفوی اصل واحد در ماده «ب ر ج» را عبارت از ظهور و جالب بودن می‌داند؛ ظهوری که برای دیگران جلب توجه می‌کند. بنابراین هر شیء ظاهر و جالبی برج است و همین اعتبار زنی که خود را زینت و زیبا ساخته است و محاسن و زینت‌هایش را برای بیگانگان و اجانب ظاهر کرده و قلب آن‌ها نفوذ می‌کند نیز مانند برج خواهد بود. (مصطفوی، ۱۴۰۲: ج ۱، ص ۴۲۲-۴۴۳) در آیه ۳۳ سوره احزاب آمده: «وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرُجُ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى، همانند زنان و جاهلیت نخست خودنمایی نکنند.» مفسران ذیل آیه تبرج، حکم آیه را شامل همه زنان دانسته‌اند و منحصر کردن آن به زنان پیامبر را ناصحیح می‌دانند. (ابن کثیر، ۱۴۱۹: ج ۳، ص ۷۹۶) حضرت رسول درباره‌ی تبرج می‌فرمایند: «بدترین زنان، متبرج (کسانی که خودنمایی می‌کنند) هستند، و آن‌ها منافقانی هستند که داخل بهشت نمی‌شوند؛ مگر به‌مانند کلاغ اعصم (باهیتی رسواکننده)». (سیوطی، ۱۴۰۴: ج ۵، ص ۱۹۷). برخی از مفسران در تبیین تبرج ذکر کرده‌اند که برای تبرج زنان، درجات و درکاتی است، برخی از گونه‌های تبرج مربوط به نحوه‌ی پوشش آن‌ها و برخی دیگر مربوط به حرکات آن‌ها مانند شیوه‌ی راه رفتن آن‌ها در بین مردان، همراه با تکسر و تبختر و کوبیدن پاهایشان بر زمین به گونه‌ای که نظر جنس مخالف را به‌سوی خود جلب نماید. (نور: ۳۱) همان‌گونه که گاه تبرج مربوط به شیوه‌ی سخن گفتن آن‌ها که همراه با عشوه‌گری و نازک کردن صدا و ... است: «فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ...» پس به نرمی و ناز سخن نگویید تا کسی که در دلش نوعی بیماری است طمع ورزد و سخنی پسندیده بگوید. (احزاب: ۳۲) حتی گاه مربوط به شیوه‌ی نگاه کردن آن‌ها همراه با غمزه کردن و نگاه‌های خاصی است که نامحرم را

و دقیق تر از تقوا (تقوای دل ها) سخن می گوید، «وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عَيْنٌ» (صافات: ۴۸) دارای چشمانی که تنها با آنها به شوهران زیبای خود نگاه می کنند و نه به دیگران. "طرف" به معنای نگاه است و «قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ» یعنی زنانی که تنها چشمشان به همسرانشان دوخته است و هرگز به دیگران چشم هوس نمی دوزند. بی تردید یکی از بنیادی ترین رکن های حفظ و ماندگاری بنای خانواده، عقیف بودن همسران به ویژه زن پیش از ازدواج و استمرار آن پس از ازدواج است و کوتاهی در این باره از هر جهت زیان بار است. تاکید بر حفظ خانواده از آتش و عقوبت الهی در کنار حفظ خود نشانگر آن است که از مومن انتظار می رود در مرحله نخست و پس از اتمام به امور شخصی، به نجات خانواده اش و سعادت مندی آنان بیاندیشد. در این راستا قرآن برای نمونه از خانواده ابراهیم (علیه السلام) و خانواده پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) به عنوان اهل بیت و خانواده پاک و شایسته تکریم، یاد می کند. چنان که در داستان قوم لوط، تنها از یک خانواده نام می برد که توانستند دین داری و تسلیم در برابر خداوند را در زندگی جمعی خود حاکم سازند. پیداست که تاکید بر ویژگی پرهیزگاری در همسر، بیشتر برای کسانی است که خود به این اصل تا سطحی پذیرفتنی پایبند باشند. در این صورت داشتن همسر پرهیزگار، ضمن کمک به همگرایی و هم سنخی در زندگی مشترک، زمینه لازم برای برخورداری از فرزندان صالح و پرهیزگار را فراهم می سازد، اما اگر شخص خود چندان اهل تقوا و پرهیزگاری نباشد چگونه می توان او را به داشتن همسری صالح و پرهیزگار توصیه نمود. این نکته درباره دیگر شرایط همسر شایسته نیز جاری است.

محبت به همسر از دیگر مصادیق رفتاری زن مسلمان با همسر خویش است. تنهایی برای انسان تلخ و آزاردهنده است. فرد تنها، احساس خلا می کند؛ احساس درد آوری که هیچ چیز حتی ثروت، شهرت و ریاست نیز آن را پر نمی کند. (بولتون، ۱۳۸۴: ص ۲۵ و ۲۶) با دیگران بودن و برقراری رابطه و انس گرفتن با آنان، یکی از نیازهای جدی بشر است. ما نه برای تامین نیازهای مادی زندگی، بلکه برای تامین نیازهای عاطفی مان، به انس گرفتن با دیگران نیاز داریم بنابراین انس و صمیمیت که از عوامل مهم رضا یتمنندی و شادکامی است. در این میان، یکی از منابع مهم تامین نیاز، همسر است؛ نیازی که هیچ رابطه جای آن را پر نمی کند. اگر این نیاز برآورده نشود، انسان آرامش نمی یابد. زمانی می توان به آرامش رسید، از زندگی لذت برد و از آن راضی بود که این بخش از نیاز انسان نیز برآورده شده باشد. (پسندیده، ۱۳۸۹: ۱۰۸) برآورده شدن این نیاز، موجب آرامش می شود بدین جهت است که خداوند متعال می فرماید: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا». امام سجاد (علیه السلام) می فرماید: «او کسی است که شما را از یک ماهیت آفرید و همسرش را از آن قرار داد، تا بدان وسیله، آسایش یابد.» همپنین امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «اگر کسی از همسر موافق و همراه محروم باشد، ناآرام و حیران می شود و زندگی او ناتمام می شود.» خداوند در آیه دیگری در کنار سکونت و آرامش، از مودت و رحمت یاد می کند: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ

مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم/۲۱) (و یکی از نشانه های خدا این است که از جنس خودتان همسرانی را برای شما آفرید تا در کنار آنان در پرتو جادیه و کشش قلبی بیارامید و در میان شما و ایشان مهر و محبت انداخت، مسلماً در این (امور) نشانه ها و دلایلی بر عظمت و قدرت خدا است برای افرادی که می اندیشند. زن با مهیا کردن خانه ای سرشار از عشق و محبت برای شوهرش، خستگی ها و ناراحتی هایش را زدوده و با همراهیش در هنگام مشکلات و سختی ها، سنگ صبوری بوده و بار مشکلاتش را سبک می کند و مأمّن آرامش شوهرش می باشد. مرد که پس از ساعاتی متمادی در بیرون از خانه، با انواع سختی ها روبرو می شود، ممکن است هنگام برگشت خسته، پریشان، عصبانی، نا امید و... باشد؛ در این هنگام زن به عنوان همسری مهربان و باهوش که نیازها و عادات شوهرش را خوب می داند، با تعاملی مناسب، آرامش و آسودگی را به وی تقدیم می کند. او می داند که شوهرش گاهی به همدمی مهربان و گاهی به خلوتی عمیق نیاز دارد، گاهی به مشاوره دلسوز و گاهی به همکاری و گاهی نیز نیاز دارد که به وی اعتماد شود و نه مورد سوال و بازخواست واقع شود و نه در کارش دخالت شود. یک زن و به عبارتی یک همسر و ندیم خوب، کسی است که با کلام و با رفتار حساب شده اش، همراه با دلسوزی و عشق، قلب مرد را تسخیر و همفکری و غمخواری خویش را در عمل، نشان دهد. بهترین و ظریف ترین هنر زن این است که، بتواند خواسته های مشروع همسرش را در نوع رفتار، غذا، لباس، مهمانداری و استراحت به دست آورد و روابطش را با شوهر، بر اساس آن شکل دهد. در روایات «خوب شوهرداری کردن» زن به منزله جهاد در راه خدا تلقی شده و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرماید: «جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ» (قطب راوندی، ۱۴۰۹: ج ۱، ۲۹۳) پس نتیجه می گیریم، همسری که در روابط زناشویی و صحنه های گوناگون زندگی، کردارش را به گونه ای هنرمندانه در راستای آرامش شوهر و فرزندانش قرار دهد، بسیار باارزش است. دین اسلام برخلاف تصور ما انسان ها برای تمام عرصه های زندگی انسان ملاک هایی را عنوان می کند تا به کمک این ملاک ها، بشر را به سرمنزل سعادت برساند. یکی از عرصه های زندگی انسان، عرصه رفتار فردی زنان می باشد. از جمله ملاک های رفتار فردی زنان مسلمان می توان به این موارد اشاره کرد: استیذان زن از شوهر در خروج، نشوز زن، رفتار مسالمت آمیز، آرایش زن برای همسر، پرهیزگاری، محبت به همسر.

نتیجه گیری:

زن زیباترین واژه آفرینش است و موثرترین عامل تربیت نگهبان سلامت روحی، روانی و جسمانی فرزند، همسر و جامعه است. زنان در اسلام از جنبه های مختلف سیاسی، حقوقی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته اند و بر همین اساس خداوند برای زن مقام والایی در نظر گرفته است. در قرآن وقتی سخن از آرامش می شود زن به عنوان منشأ آرامش و مودت خانواده معرفی می کند. سهم زن در تامین آرامش خانواده بیشتر

است و این بر محوریت زن در حفظ و دوام خانواده و صلاحیت وی برای مدیریت خانواده دلالت دارد. از این رو اسلام برای ارتقاء معنوی زنان مسلمان ملاک هایی را قرار داده است. قرآن برای زنان مسلمان ملاک های رفتاری در اجتماع در نظر گرفته از جمله آشکار نکردن زینت، غضب بصر، حجاب، ارتباط گفتاری با نامحرم. همچنین دین مبین اسلام برای زنان ملاک های رفتار فردی را مشخص کرده تا با تمسک به آن بتواند به رستگاری برسد. استیذان زن از شوهر در خروج، نشوز زن، رفتار مسالمت آمیز، آرایش برای همسر، پرهیزگاری، محبت به همسر از جمله رفتارهای فردی زنان مسلمان است. اگر زنان مسلمان این شاخص هایی را که در تحقیق هویدا می باشد در زندگی خود به کار ببندد بدون تردید، سعادت برای خود و جامعه مطلوب اسلامی دست می یابد؛ و همچنین در برابر آسیب ها آفت هایی که اساس زندگی خود و جامعه را متزلزل می کند، محفوظ می ماند.

منابع:

• قرآن

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، **من لایحضره الفقیه**، ترجمه: علی اکبر غفاری، قم: انتشارات موسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۴ ه ق.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی، **الخصال**، قم: موسسه نشر اسلامی، چاپ چهارم، ۱۴۱۴ ه ق.
۳. ابن براج، عبدالعزیز بن نحریر، **المذهب**، قم: موسسه نشر اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۶ ق.
۴. ابن کثیر، ابو الفداء اسماعیل بن عمر، **تفسیر ابن کثیر**، تحقیق محمد حسین شمس الدین، بیروت: دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۹ ه ق.
۵. احسانی، ابن ابی جمهور، **عوالی الاثالی**، تحقیق: مرعشی و مجتبی عراقی، قم: ۱۴۰۳ ه ق.
۶. احمد بن فارس، ابوالحسین احمد، **معجم مقاییس اللغة**، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۰۴ ق.
۷. آخوند خراسانی، محمد کاظم، **کفایه الاصول**، قم: انتشارات آل البيت لا حياء التراث، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
۸. آلوسی، محمد بن عبدالله، **روح المعانی فی تفسیر القرآن**، تصحیح: علی عبدالباری عطیه، بیروت: دارالکتب العمیه، چاپ اول، ۱۴۱۵ ه ق.
۹. بولتون، رابرت، **روانشناسی روابط انسانی**، ترجمه: حمیدرضا سهرابی و افسانه حیات روشنایی، تهران: رشد، ۱۳۸۴ ش.
۱۰. الحرّانی، الحسن بن علی، **تحف العقول عن آل الرسول**، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم: موسسه نشر اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۰۴ ه ق.

۱۱. حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تحقیق: محمدرضا الحسینی، قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه ق.
۱۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، بیروت: انتشارات دارالاسلامیه، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
۱۳. رضوان، شفیق، رفتار و مدیریت، تهران: انتشارات علمی دانشگاه آزاد، چاپ اول، ۱۳۷۵.
۱۴. رضوی لکهنوی، محمدباقر، اسداءالرباب فی المسالۀ الحجاب المطبوعۀ المبارکۀ المرتضویۀ، مشهد: بی نا، ۱۳۴۷ ه ق .
۱۵. زمخشری، محمد بن عمر، تفسیر کشاف، ترجمه: مسعود انصاری، تهران: ققنوس، چاپ دوم، ۱۳۹۱.
۱۶. سیوطی، عبدالرحمن بن ابی بکر، الدر منثور، قم: انتشارات آیت الله مرعشی نجفی، چاپ اول، ۱۴۰۴ ه ق .
۱۷. صادقی تهرانی، محمد، الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن، قم: فرهنگ اسلامی، ش ۳۶۵ ش.
۱۸. صفایی، حسین و امامی اسدالله، مختصر حقوق خانواده، تهران: انتشارات میزان، چاپ هشتم، ۱۳۸۴.
۱۹. طاهری نیا، احمد، ارتباط گفتاری زن و مرد نامحرم از دیدگاه کتاب و سنت، معرفت: ۱۳۸۶.
۲۰. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه، ۱۴۱۷ ق.
۲۱. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان فی تفسیر القرآن، قم: موسسه مطبوعاتی اسماعیلیان، چاپ سوم، ۱۳۹۴ ق.
۲۲. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه: محمد باقر موسوی، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه، چاپ سی ام، ۱۳۸۹.
۲۳. طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه، بی تا.
۲۴. طبرسی، ابو علی فضل بن الحسن، مجمع البیان لعلوم القرآن، تصحیح و تحقیق: سید هاشم رسولی محلاتی، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۳۳۹ ه ق.
۲۵. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۱۵ ه ق.
۲۶. طوسی، ابوجعفر محمد بن حسن، المبسوط، ترجمه: بهبودی، محمد باقر، قم: مکتبه المرتضویۀ، ۱۳۷۸ ق.
۲۷. عبدالحی، آرشام، هنجارهای اخلاقی حاکم و ارتباط با نا هم جنس در قرآن، منبع: نشریه اخلاق، ۱۳۹۸.

۲۸. فاضل مقداد، جمال الدین ابن عبدالله سیوری، کنزالعرفان فی فقه القرآن، تهران: انتشارات مرتضوی، چاپ پنجم، ۱۳۷۳.
۲۹. فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، بی تا.
۳۰. قاسمی، جمال الدین، محاسن التاویل، بیروت: دارالفکر، ۱۳۹۸ ق.
۳۱. قطب راوندی، سعید بن هبه الله، قصص النبیا، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۴۰۹ ه ق.
۳۲. قمی، عباس، سفینه البحار و مدینه الحکم، قم: انتشارات اسوه، ۱۴۱۴ ق.
۳۳. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، محقق: موسوی جزائری، قم: دارالکتاب، چاپ سوم، ۱۴۰۴ ق.
۳۴. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول الکافی، تحقیق: دارالحديث، قم: دارالحديث، ۱۴۲۹ ه ق.
۳۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، بیروت: در احیا التراث العربی، ۱۴۰۳ ه ق.
۳۶. مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران، آموزش جامع قرآن، قم: انتشارات هاجر، چاپ سوم، ۱۴۰۱.
۳۷. مشکینی، علی، ازدواج در اسلام، ترجمه: احمد جنتی، قم: انتشارات الهادی، چاپ هفدهم، ۱۳۸۳.
۳۸. مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن، تهران: مرکز کتاب ترجمه و نشر، ۱۴۰۲.
۳۹. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، تهران: انتشارات صدرا، ۱۴۰۰ ق.